

Univerzita Karlova

Právnická fakulta

Oponentký posudek na disertační práci

Soudobá kritika juristokracie

Radek Píša

Školitel: Prof. JUDr. Jan Kysela, PhD., DSc.

Studijní program: Teoretické právní vědy

Praha 2018

159 stran včetně příloh

Dizertant si vybral netradiční a v domácí literatuře málo praktikovaný přístup ke zkoumání tématu juristokracie. Jeho zájmem není ani tak definovat pojem a jeho projevy v reálném rozhodování soudů, jako vystihnout jejich plasticitu a mnohvrstevnatost. To je vysvětleno zejména v kapitole 1., v níž pojednává o metodologii. Ústředním tématem práce je tedy kritika juristokracie, přičemž se vzájemně prolínají jak kritika myšlenkových proudů o juristokracii tak i kritika samotné juristokracie. Někdy je těžké odhadnout, v jakých polohách je argumentace vedena, jedno je však jisté, že autor je *kritický určitým způsobem k soudní moci, na kterou exekutiva či legislativa přesouvají nepříjemné otázky*. Jak v úvodu práce autor uvádí, jeho *snahou je vysvětlit vztahy nebo naopak nepřátelství* (jen na okraj: domnívám se, že i nepřátelství je samo osobě vztahem) a sledovat vztahy mezi školami právní teorie.

Metodu, kterou si zvolil je komparace. Jde o komparaci mezi vybranými třemi zeměmi (Spojené státy, Izrael a Česká republika), u nichž vymezuje klíčové rozdíly a kritéria pro srovnávání. Předpokládá, že čím jsou rozdíly mezi státy větší, tím lze vyvodit obecnou platnost jevů, které se vyskytují navzdory a napříč divergujícími charakteristikám jednotlivých ústavních systémů. Autor poměrně mlhavě definuje výzkumný záměr, když má za to, že se nachází na nejasné hranici mezi normativním a empirickým přístupem. Srovnávání vybraných států a ústavních systémů odůvodňuje „*pragmatickými hledisky*“ (6), což překvapí, jestliže tím dizertant naznačuje, že nepatří k zastáncům snad rozšířené praxe u domácích autorů, kteří jednoduše překlápějí Dworkinovu teorii, aniž by dostatečně znali jedinečné souvislosti, které teorii daly vzniknout (7). Dizertant je tedy proti praxi, která používá jiný pojmový aparát (*bricolage*) než jí může být objektivně vlastní (7). Další aspekt pragmatismu je vlastně v tom, že se dizertant snaží navázat na osobní zkušenost a na podněty ze studijních pobytů (a reflektovat realitu „amerikanizované“ právní kultury v Izraeli) nebo z profesní praxe právníka v orgánech praktické aplikace práva. Využívání takových podnětů a zkušeností je jistě neocenitelným životním příběhem, někdy se však v textu mísí osobní dojmy, vzpomínky a reflexe s racionálně logicky strukturovaným schématem výkladu.

Jestliže kritéria pro srovnávání byla zvolena tak, aby z vybraných zemí bylo patrné co nejvíce kontrastních prvků (8), není vždy zřejmé, v jaké časové ose komparace probíhá a jediným vodítkem v čase je, že jde o *soudobou* kritiku juristokracie. Dalším vodítkem je výrok, že se jedná o fázi tranzitivní, která (obecně) vede k hodnocení soudů jako slabé nebo silné (8). Klademe si otázku, jestliže je síla soudů měřena pravomocí rušit zákony a právní předpisy v „masovém“ měřítku (ČR) (9), jak je měřena síla Nejvyššího soudu Spojených států?

Je jistě složité, a dizertant si je toho plně vědom, volit mezi ne zcela spolehlivými trasami: zda sledovat judikaturu nebo institucionální rámec, z něhož vyrůstá judikatura (10). Je zřejmě nezbytné obojí a nakonec i kritéria komparace z tabulky č.1 k tomu vybízejí.

Dizertant zvolil pro komparaci vzájemnou kritiku proudů akademického myšlení (11). Domnívám se, že tabulka č.2 není zcela podrobně vysvětlena a až z dalšího textu se lze jistého vysvětlení dopátrat.

Autorovi jde o kritickou analýzu diskurzu mezi představiteli různých odstínů liberalismu (parlamentní, postmoderní a další, podle tabulky č.4 (15), avšak jen pokud jde o ochranu lidských práv obecně. Přitom netestuje minimalismus ani originalismus na jiných otázkách. Nejsem si jista, zda je třetí kolonka v tabulce dost výstižná pro uváděné autory. Do komparace soudů (16) vsouvá autor i nezbytnost sledovat dynamiku stranického systému, což v následujících kapitolách rozvádí a někdy až velice podrobně zkoumá vztah mezi voličskou, stranickou a vládní většinou a opozicí, tak, aby vykreslil postavení a význam rozhodnutí ústavních (nejvyšších) soudů. Dizertant si je také vědom úskalí při srovnávání výstupů rozhodování soudců, zejména i poté, co testem empirické projekce minulých rozhodnutí má vyvodit závěry týkající se institucionální rigidity soudní moci.

Dizertant kombinuje ve své analýze jak přístup z mikroperspektivy tak i makroperspektivy, když upozorňuje na to, že vlastně nelze zkoumat aktivismus a motivaci soudce, aniž by je zasadil do širšího kontextu ústavních vztahů a politický poměrů. V tom lze jistě s dizertantem souhlasit, když politický rozměr a důsledky rozhodnutí nejvyšších soudů neopomíjí a naopak opírá svá tvrzení o socio-psychologické faktory spojené se soudní mocí.

Nabízí se však otázka, jak srovnávat a jaké teoretické závěry vyvozovat z analýzy rozdílných soudů s rozdílným posláním, jestliže autor podrobně sleduje stopu rozdílných stanovisek NSS, NS a ÚS v ČR a přitom ve Spojených státech takovou srovnatelnou institucionální trajektorii nemůže nalézt. (Jak si ostatně má čtenář vysvětlit tvrzení na str.21 o *relativně dlouhém mandátu 15 let u ÚS ČR*?) Jak se vyrovnat s polemikou se stanoviskem NS o uznání rodičovství a uznání smlouvy o náhradním mateřství a s osobním názorem? Metodologicky jde jistě o zkratku –autor argumentuje výzkumem veřejného mínění ve prospěch *Nálezu* jako demokratického (28), když demokratický je snad proces tvorby rozhodnutí (*decision making*) nikoli sám výstup (totiž nález, který lze stěží ověřovat výzkumem veřejného mínění).

Souhlasím s tím, že dizertant sleduje politické pozadí reprezentantů myšlenkových proudů „*pro CLS právo představuje formu politiky*“ (30), kdy jediným možným prostředkem jak dehierarchizovat soudnictví je zbavit ho elitismu. Proto je nezbytné zvažovat jak výchovou a systémem vzdělání právníků a soudců sestoupit do prostředí „lidových sfér“. Závěr kapitoly o metodologii 1.4.(36) je více než závěrem metodologickým, formulací jistých hypotéz, které by se měly v dalších částech práce potvrdit nebo vyvrátit, a to těmi nástroji, k nimž se autor přikloní.

V kapitole 2 dizertant rozvíjí tezi majoritního ústavního přezkumu. Jde o to, že „...*soud dlouhodobě nemůže působit proti ustálené politické koalici v otázkách, které tato koalice považuje za politicky důležité*“ (68) Dizertant sice doplňuje úvahu o tom, jak se ve Spojených státech koalice tvoří, zda je to v Kongresu, v politických stranách nebo v prezidentské administrativě nebo v mediálně vytvářeném a modulovaném veřejném mínění. K tomu, aby vztah všech většin navzájem mohl rozvinout, nepostupuje však dost důsledně.

V kapitole 3 se dizertant věnuje Izraeli. Text kapitoly na mnoha místech připomíná až příliš osobní reflexe z pobytu v Izraeli a stylem se blíží reportážím typu „*cestománie*“ (69). Tak jako u NS Spojených států tak i u Izraelského NS si autor vybral jednu kauzu, kterou považuje za klíčovou pro definování růstu významu NS, tvrdí, že „*silná fáze soudu...je vysvětlitelná přechodným rozpadem stranického*

„systému, kdy soud prostě vyplnil mocenské vakuum“ (69) o je jistě pozoruhodná myšlenka, která by si vyžadovala podrobnější rozvedení. Zajímavé by také bylo sledovat podrobně právě změny postojů Izraele ke stanoviskům mezinárodních soudů a to v návaznosti na měnící se obraz mezinárodní prestiže státu.

Dizertant někdy větví argumenty (80), aniž by je přímo vázal k tématu kapitoly, někdy směřuje politickou realitu se sociologicky determinovanou a psychologicky vnímanou identitou jednotlivce. Za redundantní považují některé biografické pasáže (94) předsedy NS Izraele A.Baraka. Čtenářsky sympatickou je osobní vzpomínka na Izrael („v Tel Avivu jsem byl rád“), koliduje nicméně s osobní vizí usmíření rozdělených společností jak hraniční zdí tak i politickou a soudní praxí.

Souhlasím s autorovou kritikou Zakariových (Fareed Zakaria) východisek k definování neliberální demokracie. V textu však na jejich kritiku navazuje nesourodá část (82-83) o úskalích globalizace a následcích civilizačního poslání kolonialismu.

Za zajímavou považují kapitolu 4. Ta přináší rozbor institutu práva na informace ve světle argumentace NSS a ÚS ČR. Autor hodnotí chování soudu jako instituce, která je mluvčím veřejnosti.

Naproti tomu, za málo vypovídající považují kapitolu 5. Je snad jen vodítkem k tomu, jak případně nahlížet na rozhodování jednotlivých soudců. Mé rezervované hodnocení však neubírá nic na ocenění pracnosti průzkumu. Dizertant si kladl výzkumné otázky (133), které vzbuzovaly jistá očekávání a naději dozvědět se víc o jednotlivém typu řízení a rozhodování konkrétního soudce ÚS ČR a o dalším osudu kauzy. Je sympatické a odvážné upřímné dizertantovo konstatování v závěru (sub5.3), že deduktivní přístup dílčího výzkumu se neosvědčil.

Závěr práce však nesvědčí o tom, že by autor chtěl přesvědčit čtenáře, že kritika soudů a soudců, byť sevřená v mikro/makro perspektivách, empirických nebo normativních rámcích, nebo v mocenských politických konfliktech, může být sama o sobě katalyzátorem změny či pohybu k „pokroku“. Závěru práce chybí koncepční ucelenost. „Rozlévá“ se, tak jako v několika předcházejících částech, po kapkách a praménkách do dílčího glosování, postřehů a analytických soudů.

Práce je napsaná velmi odborným jazykem. Autor se často uchyluje ke komplikovanému vyjadřování, které však nepostrádá jistou literárně zajímavou invencí. Domnívám se však, že některá souvětí, či vyjádření lze přeformulovat:

-substantivní problémy demokracie jsou spojeny s tranzitivní fází k jinému režimu (5),

-Spojené státy proniknou už do první metodologické části (5), amerikanizovaný Izrael, Izrael jako zkušební terén,

-soudů se nelze zbavit, jsou archetypem „industriální motivace výplatami“ (5),

-citově zabarvené pojmy „relativně děsivý vývoj v Polsku a v Maďarsku“

Jazyk je na jednu stranu komplikovaný, na druhou stylisticky košatý a originální: někdy však autor manipuluje s konotacemi nebo používá eufemistické nadsázky.

Na práci oceňuji především to, že se dizertant tématu věnuje dlouhodobě, že v průběhu doktorského studia se zapojil do vědeckého projektu výzkumu a že některé části práce byly, jak je doloženo, publikovány. Autor prostudoval a zpracoval rozsáhlou literaturu, převážně zahraniční provenience a metodologické poznatky aplikuje na domácí vnitrostátní prostředí se znalostí akademické rozpravy. Mám za to, že doktorand splňuje nároky a předpoklady pro vědeckou práci. Domnívám se však, že pro účely eventuální publikace, práci je vhodné ještě upravit.

Z výše uvedených důvodů,

„Práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce“.

V Praze dne 19.9.2018

Doc.JUDr.Jana Reschová, CSc.